

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА РАЗУМКОВА

ПРОЕКТ РАДИ ЄВРОПИ «ПІДТРИМКА ВПРОВАДЖЕННЮ
СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ»

ЗВІТ
за результатами дослідження
«Ставлення громадян України до судової влади»

м. Київ, 2019 р.

Видання звіту здійснено за сприяння проекту Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні». Просимо зауважити, що позиції авторів звіту можуть не відображати позиції Ради Європи

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Аналіз результатів дослідження.....	4
Джерела отримання інформації про діяльність судів в Україні	4
Оцінка діяльності судів громадянами, які мають досвід участі в судових процесах	5
Ставлення до судової реформи	16
Довіра до судової влади та загальна оцінка діяльності судів громадянами	26
Висновки	35

**ДОДАТОК 1. Таблиці одномірного розподілу відповідей респондентів
загальнонаціонального репрезентативного опитування**

**ДОДАТОК 2. Таблиці одномірного розподілу відповідей учасників судових засідань на
виході з приміщень судів**

Вступ

З метою дослідження ставлення громадян України до судової влади, оцінки ними різних аспектів діяльності судів соціологічною службою Центру Разумкова за сприяння проекту Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні» проведені два соціологічні опитування.

Репрезентативне опитування громадян України здійснювалося з 7 по 14 лютого 2019 року в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Результати цього опитування є репрезентативними стосовно дорослого населення територій, що перебувають під контролем органів державної влади України, за основними соціально-демографічними показниками: віком, статтю, типом поселення, регіоном проживання.

Вибірка опитування будувалася як багатоступенева, випадкова на початкових етапах відбору і з квотним відбором респондентів на останньому етапі.

На першому етапі здійснювався відбір населених пунктів, в яких проводилося опитування, на другому – відбір вулиць, по яких прокладалися маршрути, на третьому – відбір домогосподарств, на четвертому – відбір респондентів.

Населені пункти в кожній області були стратифіковані за розміром і типом (сільські, міські). Ймовірність потрапляння у вибірку для кожного населеного пункту була пропорційна чисельності його населення. У відібраних населених пунктах за базовим числом (базове число вибиралося з допомогою генератора випадкових чисел) здійснювався відбір вулиці, на якій прокладався маршрут, на якому інтерв'юер здійснював опитування.

Було відібрано 118 населених пунктів (з них 67 міських і 51 сільських населених пунктів). Було опитано 2016 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки опитування не перевищує 2,3%.

При аналізі результати дослідження порівнюються з результатами двох інших всеукраїнських досліджень, проведених соціологічною службою Центру Разумкова: з 15 по 20 листопада 2012 року (2010 опитаних) та з 6 по 11 жовтня 2017 року (2018 опитаних).

Опитування учасників судових засідань на виході з приміщень судів відбувалося з 11 по 25 лютого 2019 року. Вибірка формувалася як двоступенева стратифікована. На першому етапі відбиралися суди, на другому – респонденти. Стратифікація судів відбувалася відповідно до їх поділу на судові інстанції. У кожній страті із загального списку з допомогою генерації випадкових чисел було відібрано кількість судів, пропорційна частці цієї страти в загальній кількості судів. На першому етапі відбору було вибрано 100 судів.

На виході з кожного з відібраних судів здійснювалося опитування осіб віком від 18 років, які приходили до суду у зв'язку з розглядом судової справи (навіть якщо ця справа у той день не розглядалася, була перенесена на інший день) як позивачі, відповідачі, підсудні (обвинувачені), потерпілі, члени сім'ї учасника судового процесу, свідки. Опитувалася кожна третя особа, що належала до цієї категорії осіб. Опитування здійснювалося безперервно з 10.00 до закінчення роботи судів. Така побудова вибірки дозволила забезпечити її репрезентативність стосовно учасників судових засідань. Було опитано 1107 респондентів в усіх регіонах України (за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей). Теоретична похибка вибірки не перевищує 3,1%.

При аналізі результати дослідження порівнюються з результатами опитування учасників судових засідань на виході з приміщень судів, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 30 жовтня по 1 листопада 2017 року (829 опитаних).

При аналізі застосовується такий розподіл областей за регіонами:

- Захід:** Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області
- Центр:** м. Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області
- Південь:** Одеська, Херсонська, Миколаївська області
- Схід:** Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області

Джерела отримання інформації про діяльність судів в Україні

Більшість (55,0%) громадян України отримують інформацію про діяльність українських судів лише із засобів масової інформації. 22,8% поєднують інформацію, отриману із досвіду своїх родичів, друзів та знайомих, з інформацією, отриманою із ЗМІ, 10,3% поєднують власний досвід з інформацією, отриманою із досвіду своїх родичів, друзів та знайомих, та інформацією, отриманою із ЗМІ. І лише 3,0% судять про діяльність судів на основі лише власного досвіду та досвіду своїх родичів, друзів і знайомих, а 1,3% – лише з власного досвіду. Частота називання різних джерел отримання інформації статистично значуще не відрізняється від результатів, отриманих Центром Разумкова у листопаді 2012 р. і жовтні 2017 р.

Джерела інформування мало відрізняються в різних соціально-демографічних групах опитаних. Можна зазначити лише дещо вищу частку тих, хто отримує інформацію лише зі ЗМІ, серед людей з неповною або середньою загальною освітою (59,8%) порівняно з тими, хто має більш високий освітній рівень (серед респондентів із середньою спеціальною освітою – 54,2%, з вищою освітою – 53,2%).

Звідки Ви отримуєте інформацію про діяльність судів в Україні?, %

	Листопад 2012 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Власний досвід, досвід моїх родичів, друзів та знайомих, засоби масової інформації	9,5	8,7	10,3
Досвід моїх родичів, друзів та знайомих, засоби масової інформації	23,4	22,1	22,8
Лише засоби масової інформації	54,9	54,7	55,0
Лише власний досвід та досвід моїх родичів, друзів і знайомих	3,8	3,6	3,0
Лише власний досвід	–*	–	1,3
Інше	0,9	2,1	1,4
Важко відповісти, не відповіли	7,6	8,7	6,1

* Цей варіант відповіді не був представлений в опитувальнику

Звідки Ви отримуєте інформацію про діяльність судів в Україні?, залежно від рівня освіти респондентів, %

	Неповна або загальна середня	Середня спеціальна	Вища або незакінчена вища
Власний досвід, досвід моїх родичів, друзів та знайомих, засоби масової інформації	6,6	11,8	10,9
Досвід моїх родичів, друзів та знайомих, засоби масової інформації	19,9	24,2	23,1
Лише засоби масової інформації	59,8	54,2	53,2
Лише власний досвід та досвід моїх родичів, друзів і знайомих	3,2	2,2	3,7
Лише власний досвід	2,1	1,0	1,0
Інше	1,9	1,0	1,6
Важко відповісти, не відповіли	6,4	5,8	6,5

Оцінка діяльності судів громадянами, які мають досвід участі в судових процесах

Результати загальнонаціонального опитування

Серед респондентів, опитаних за загальнонаціональною вибіркою, 8,3% доводилося протягом останніх двох років брати участь у розгляді судових справ у будь-якій якості (свідка, позивача, відповідача, підсудного, потерпілого, експерта, судді, адвоката, співробітника суду). Найбільше серед них тих, хто брав участь у таких засіданнях в якості позивача (2,9% усіх опитаних) та свідка (2,3%).

Серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт, найчастіше брали участь у розгляді цивільних справ (52,4%), 15,6% – у розгляді господарчих справ, 11,4% – адміністративних справ, 11,0% – у розгляді кримінальних справ, 7,0% – справ про адміністративні правопорушення, 1,8% – у розгляді позовів проти органів влади, місцевого самоврядування або їх представників.

Чи доводилося Вам протягом останніх двох років брати участь у розгляді судових справ у будь-якій якості (свідка, позивача, відповідача, підсудного, потерпілого, експерта, судді, адвоката, співробітника суду тощо)?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Так, доводилося	7,4	8,3
Ні, не доводилося	92,5	91,6
Не відповіли	0,1	0,1

У якій саме якості Вам довелося брати участь у розгляді судової справи (справ)? (респонденти могли вибрати всі варіанти відповіді, що підходять), % серед усіх опитаних

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Позивач	3,0	2,9
Відповідач	1,1	1,2
Підсудний (обвинувачений)	0,3	0,5
Потерпілий	0,9	1,2
Свідок	1,9	2,3
Експерт	0,2	0,0
Суддя	0,0	0,0
Адвокат	0,0	0,2
Прокурор	0,0	0,0
Співробітник суду	0,1	0,1
Інше	0,1	0,1

У розгляді яких справ Ви брали участь? (респонденти могли вибрати всі варіанти відповіді, що їм підходять), % серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт

	Жовтень 2017р.	Лютий 2019р.
Цивільні справи	50,7	52,4
Господарчі справи	24,7	15,6
Кримінальні справи	7,2	11,0
Адміністративні справи	–	11,4
Справи про адміністративні правопорушення	14,5	7,0
Позови проти органів влади, місцевого самоврядування або їх представників	4,6	1,8
Інше	2,3	3,8
Важко відповісти	0,0	0,0

Серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений чи потерпілий, 41,7% відповіли, що рішення суду було на їх користь, 22,8% – на користь супротивної сторони, 15,5% – що воно було компромісним, 22,1% – що суд не виніс жодного рішення.

На Вашу думку, рішення суду було(и) на Вашу користь чи на користь супротивної сторони? (якщо таке рішення було одне, виберіть один варіант відповіді, якщо кілька - виберіть всі варіанти відповіді, що Вам підходять), % серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений чи потерпілий

	Жовтень 2017р.	Лютий 2019р.
На мою користь	38,3	41,7
На користь супротивної сторони	24,6	22,8
Було компромісним (частково на мою користь, частково на користь супротивної сторони)	21,8	15,5
Суд не виніс жодного рішення по суті	13,3	22,1
Важко відповісти, не відповіли	2,0	2,0

Серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт, 53,4% відповіли, що рішення суду було законним і справедливим, 21,0% не вважають його законним і справедливим (ще 14,2% не відоме це рішення, а 12,8% зазначили, що їм важко відповісти на це питання). Частка тих, хто вважає, що рішення суду було законним і справедливим, статистично не відрізняється від результатів, отриманих під час аналогічного опитування у жовтні 2017 р. та у листопаді 2012 р. (щоправда, у 2012 р. респонденти-учасники судових засідань, оцінювали свій досвід не за два, а за п'ять попередніх років). Однак у 2019 році дещо меншою, ніж у попередні роки, була частка тих, хто вважає, що рішення суду не було законним і справедливим.

Чи було (були) рішення суду (судів), у якому (у яких) Ви брали участь, законним(и) і справедливим(и)? (якщо таке рішення було одне, виберіть один варіант відповіді, якщо кілька - виберіть всі варіанти відповіді, що Вам підходять), % серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт

	Листопад 2012 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Так, було законним і справедливим	55,4	49,1	53,4
Ні, не було законним і справедливим	31,5	32,9	21,0
Мені не відомо, яким було рішення суду	7,9	9,8	14,2
Важко відповісти	6,7	9,0	12,8

Оцінюючи різні аспекти діяльності суду, частіше респонденти за всіма показниками висловлюють задоволеність, ніж незадоволеність. І за більшістю показників – краще, ніж в 2017 році.

Як Ви вважаєте...

(Респонденти вибирали значення на шкалі від «0» до «6», залежно від того, яка оцінка для них є ближчою – та, що позначена зліва, чи та, що позначена справа), середній бал серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт

		Середня оцінка		
		Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	4,1	4,5	просто
Знаки (вказівники) усередині будівлі суду були:	поганими	3,8	4,1	хорошими
Умови очікування були:	поганими	3,5	3,6	хорошими
Оздоблення кімнати суду було:	незадовільним	4,1	4,1	задовільним
Повістки суду були для Вас:	незрозумілими	4,0	4,4	зрозумілими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	3,3	3,7	задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	3,1	3,6	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є судьями, була:	незадовільною	3,7	3,9	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	3,6	4,0	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	Незрозумілою	4,2	4,5	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	3,4	4,0	задовільною
Рішення суду для Вас було:	незрозумілим	3,7	4,1	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:	занадто довгими	2,8	3,5	обґрунтованими

10,9% усіх опитаних відповіли, що протягом останніх двох років члени їх родини, близькі друзі брали участь у розгляді судових справ у будь-якій якості (свідка, позивача, відповідача, потерпілого, обвинуваченого, експерта, судді, співробітника суду).

Серед тих, хто має таких родичів та друзів, лише 24,7% зазначили, що рішення судів, в яких вони брали участь, частіше були законними і справедливими, 33,7% – що вони частіше були незаконними і несправедливими, 36,5% – приблизно рівною мірою законними і справедливими та незаконними і несправедливими. Якщо порівнювати відповіді на це запитання із відповідями, отриманими під час опитування у листопаді 2012 р. (тоді респонденти оцінювали досвід своїх знайомих та родичів не за два, а за п'ять років), і у жовтні 2017 р., то частка тих, хто вважає, що рішення судів були законними і справедливими, порівняно з попередніми роками статистично значуще не змінилася, але порівняно з 2012 р. стало менше тих, хто відповідає, що ці рішення були незаконними та несправедливими (у 2012 р. таких було 49,3%), також стало більше тих, хто відповідає, що ці рішення приблизно рівною мірою були законними і справедливими та незаконними і несправедливими (у 2012 р. таких було 20,5%).

Чи брали протягом останніх двох років члени Вашої родини, близькі друзі участь у розгляді судових справ у будь-якій якості (свідка, позивача, відповідача, потерпілого, обвинуваченого, експерта, судді, співробітника суду тощо) ?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Так, брали	13,0	10,9
Ні, не брали	82,3	85,5
Важко відповісти, не відповіли	4,7	3,6

За їхніми відгуками, частіше рішення судів, в яких вони брали участь, були законними і справедливими чи незаконними і несправедливими? , % серед тих, чії родичі, близькі друзі брали участь у розгляді судових справ у будь-якій якості

	Листопад 2012 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Частіше були законними і справедливими	20,3	23,7	24,7
Частіше були незаконними і несправедливими	49,3	35,7	33,7
Приблизно рівною мірою законними і справедливими та незаконними і несправедливими	20,5	28,6	36,5
Важко відповісти, не відповіли	10,0	11,9	5,2

Оцінка діяльності судів учасниками судових засідань, опитаними на виході з судів

Опитування учасників судових засідань на виході з судів, здійснювалося з 11 по 25 лютого 2019 року. Було опитано 1107 респондентів віком від 18 років та старших. Найбільше серед них тих, хто брав участь у таких засіданнях в якості позивача (35,6% усіх опитаних). 18,0% брали участь у таких засіданнях як відповідачі, 15,3% - як члени родини учасників судового процесу, 14,8% - як свідки, 8,5% - як підсудні (обвинувачувані), 7,8% - як потерпілі.

Найчастіше респонденти брали участь у розгляді цивільних справ (46,0%), 22,5% – у розгляді кримінальних справ, 14,0% – у розгляді адміністративних справ, 9,9% – у розгляді господарчих справ, 5,1% – справ про адміністративне правопорушення, 1,0% – у розгляді позовів проти органів влади, місцевого самоврядування або їх представників.

У якій саме якості Ви брали участь у розгляді судової справи?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Позивач	43,8	35,6
Відповідач	19,7	18,0
Підсудний (обвинувачений)	6,6	8,5
Потерпілий	10,1	7,8
Член сім'ї учасника судового процесу	10,6	15,3
Свідок	8,7	14,8
Не відповіли	0,5	0,0

У розгляді якої справи Ви сьогодні брали участь?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Цивільна справа	54,8	46,0
Господарча справа	9,5	9,9
Кримінальна справа	20,1	22,5
Адміністративна справа	–	14,0
Справа про адміністративне правопорушення	10,7	5,1
Позов проти органів влади, місцевого самоврядування або їх представників	2,7	1,0
Інше	0,8	0,5
Важко відповісти	1,3	0,9

32,1% респондентів відповіли, що в день проведення опитування суд не виніс жодного рішення по справі, в розгляді якої вони брали участь, 12,5% дали відповідь, що рішення суду було на їх користь, 14,2% – на користь супротивної сторони, 36,5% – що воно було компромісним.

Як свідчать результати опитування, позивачі та потерпілі частіше вказують, що суд виніс рішення на їх користь (у випадках, коли рішення суду було винесене в день проведення опитування, 62,0% позивачів і потерпілих відповідали, що рішення було винесене на їх користь, і лише 13,0% – на користь супротивної сторони), відповідачі та підсудні приблизно однаково часто вказують, що рішення було винесене на їх користь (30,2%) і що рішення було винесене на користь супротивної сторони (34,9%).

На Вашу думку, рішення суду було(и) на користь Вашої чи на користь супротивної сторони?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Суд не виніс жодного рішення по справі	36,4	32,1
На користь Вашої сторони	24,2	12,5
На користь супротивної сторони	13,5	14,2
Було компромісним (частково на Вашу користь, частково на користь супротивної сторони)	10,5	36,5
Важко відповісти	15,4	4,7

Серед тих опитаних, у чийй справі було винесене судове рішення, 71,6% відповіли, що рішення суду було законним і справедливим, 14,3% не вважають його законним і справедливим (ще 4,2% не відомо це рішення, а 9,8% зазначили, що їм важко відповісти на це питання).

Оцінка справедливості рішення суду насамперед залежить від того, на чию користь воно було винесене – якщо серед тих, хто відповів, що рішення суду було винесене на їхню користь, 93,5% вважають його законним і справедливим, то серед тих, хто відповів, що рішення було на користь супротивної сторони – лише 32,1%, серед, хто відповів, що рішення було компромісним – 67,4%.

Чи було рішення суду, в якому Ви брали участь, законним і справедливим?

% опитаних, у чийй справі було винесене судове рішення

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Так, було законним і справедливим	70,7	71,6
Ні, не було законним і справедливим	18,2	14,3
Мені не відомо, яким було рішення суду	2,3	4,2
Важко відповісти	8,8	9,8

Ті респонденти, які вважають, що рішення суду не було законним і справедливим, називають такі причини цього: суддя недостатньо добре ознайомився з матеріалами справи (26,9%), одна сторона найняла кращого адвоката, краще підготувалася до процесу (25,4%), одна сторона пов'язана з органами влади (20,2%), особа, що представляла одну сторону судового процесу, має вищий соціальний статус, ніж опонент (17,0%), вважають, що одна сторона дала хабар судді (14,0%), суддя якимось чином пов'язаний з однією зі сторін (5,3%), суддя має низьку кваліфікацію (4,4%), одна сторона в силу якихось причин не сподобалася судді (3,5%), інші причини (7,9%). Те, що одна сторона в силу якихось причин не сподобалася судді – єдина причина, частота називання якої статистично значуще відрізняється від результатів опитування 2017 року (тоді цю причину називали помітно частіше – 16,1% тих, у чийй справі було винесене судове рішення і які вважають його несправедливим).

Якщо Ви вважаєте, що рішення суду не було законним і справедливим, то які, на Вашу думку, були причини цього? Респондент міг вибрати кілька варіантів відповіді.

% опитаних, у чій справі було винесене судове рішення і які вважають його несправедливим

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Особа, що представляла одну сторону судового процесу, має вищий соціальний статус, ніж опонент	22,6	17,0
Одна сторона пов'язана з органами влади	19,4	20,2
Одна сторона найняла кращого адвоката, краще підготувалася до процесу	25,8	25,4
Суддя недостатньо добре ознайомився з матеріалами справи	24,2	26,9
Суддя має низьку кваліфікацію	8,1	4,4
Я вважаю, що одна сторона дала хабар судді	17,7	14,0
Одна зі сторін відмовилася дати хабар судді	0,0	0,0
Суддя якимось чином пов'язаний з однією зі сторін	11,3	5,3
Одна сторона в силу якихось причин не сподобалася судді	16,1	3,5
Інші причини	14,5	7,9
Важко відповісти	0,0	6,1

Оцінюючи різні аспекти діяльності суду, учасники судових засідань частіше схильні вважати, що дістатися суду було для них просто, умови очікування, а також пунктуальність слухань та умови розгляду справи, були хорошими, часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи, ставлення та ввічливість суддів і прокурорів, а також працівників суду, які не є суддями, неупередженість суддів під час проведення усних слухань були задовільними, мова, якою розмовляв суддя/прокурор, рішення суду були зрозумілими, часові рамки для винесення судового рішення були обґрунтованими. Порівняно низькою є оцінка витрат на доступ до правосуддя – частка тих, хто вважає такі витрати високими (36,3%) статистично значуще не відрізняється від частки тих, хто вважає їх низькими (37,4%).

Так само як і у 2017 році, за всіма показниками оцінки є вищими, ніж оцінки учасників загальнонаціонального опитування, які оцінювали власний досвід участі у судових засіданнях за останні два роки. Разом з тим, за більшістю показників не відбулося істотних змін в оцінках порівняно з результатами опитування на виході із судів, яке проводилося у 2017 році. Можна відзначити лише деяке зростання задоволеності неупередженістю суддів під час проведення усних слухань (з 4,5 до 4,8 балів).

Якщо у 2017 році за всіма зазначеними показниками, крім показника «наскільки важко/просто було дістатися до суду» оцінки в обласних центрах були на статистично значущому рівні гіршими, ніж в інших типах поселень, то тепер показники у різних типах населених пунктів вирівнялися.

Як Ви вважаєте...

(Респонденти вибирали значення на шкалі від «0» до «6», залежно від того, яка оцінка для них є ближчою – та, що позначена зліва, чи та, що позначена справа).

		Жовтень 2017 р.		Лютий 2019 р.		
		Загальнонаціональне опитування, середня оцінка	Опитування на виході з приміщень судів, середня оцінка	Загальнонаціональне опитування, середня оцінка	Опитування на виході з приміщень судів, середня оцінка	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	4,1	4,7	4,5	4,7	просто
Умови очікування були:	поганими	3,5	4,6	3,6	4,8	хорошими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	3,3	4,3	3,7	4,5	задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	3,1	4,3	3,6	4,5	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є судьями, була:	незадовільною	3,7	5,0	3,9	5,1	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	3,6	4,8	4,0	5,0	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	незрозумілою	4,2	5,3	4,5	5,2	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	3,4	4,5	4,0	4,8	задовільною
Рішення суду для Вас було:	незрозумілим	3,7	5,0	4,1	4,7	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:	занадто довгими	2,8	4,4	3,5	4,2	обґрунтованими
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	–	–	–	3,1	низькими

Як Ви вважаєте..., за типом поселення, середня оцінка

		Жовтень 2017 р.		Лютий 2019 р.		
		В обласних центрах	В інших типах поселень	В обласних центрах	В інших типах поселень	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	4,6	4,8	4,8	4,6	просто
Умови очікування були:	поганими	4,4	4,8	4,7	4,7	хорошими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	4,1	4,4	4,5	4,4	задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	4,1	4,4	4,3	4,5	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є суддями, була:	незадовільною	4,8	5,2	5,1	5,0	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	4,5	5,0	5,0	4,9	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	незрозумілою	5,1	5,4	5,1	5,1	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	4,2	4,8	4,7	4,7	задовільною
Рішення суду для Вас було:	незрозумілим	4,7	5,2	4,7	4,8	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:	занадто довгими	4,1	4,7	4,2	4,2	обґрунтованими
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	–	–	3,2	3,0	низькими

Як і під час опитування 2017 р., за багатьма показниками жителі Східного регіону вирізняються негативними оцінками, наприклад, за такими показниками як пунктуальність слухань та умови розгляду справи, можливість дістатися до суду, умови очікування, часові рамки для винесення судового рішення, ставлення та ввічливість суддів, прокурорів, працівників суду, мова, якою розмовляв суддя/прокурор, зрозумілість рішення суду.

Як Ви вважаєте..., за регіонами, середня оцінка

		Захід	Центр	Південь	Схід	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	4,9	4,9	5,0	4,2	просто
Умови очікування були:	поганими	4,8	4,8	5,1	4,4	хорошими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	4,8	4,4	4,6	4,3	задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	4,7	4,6	4,4	4,0	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є суддями, була:	незадовільною	5,1	5,2	5,4	4,7	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	5,0	5,1	5,3	4,6	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	незрозумілою	5,3	5,4	5,2	4,6	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	4,6	4,9	5,2	4,4	задовільною
Рішення суду для Вас було:	незрозумілим	4,6	5,1	5,0	4,3	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:	занадто довгими	4,4	4,3	4,4	3,9	обґрунтованими
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	2,7	3,4	3,0	2,8	низькими

За багатьма показниками зі зниженням рівня доходу респондентів знижується оцінка діяльності судів (територіальна досяжність судів, умови очікування, пунктуальність слухань та умови розгляду справи, неупередженість суддів під час проведення усних слухань, зрозумілість рішення суду, витрати на доступ до правосуддя).

Як Ви вважаєте..., за матеріальним становищем, середня оцінка

		Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти	Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей	У цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку, таких як меблі, холодильник, телевізор, уже викликає труднощі	Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки ми поки що не в змозі (купити квартиру, автомобіль тощо)	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	4,2	4,5	4,8	5,1	просто
Умови очікування були:	поганими	4,6	4,6	4,7	5,0	хорошими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	4,5	4,4	4,5	4,6	Задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	4,1	4,2	4,5	4,8	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є суддями, була:	незадовільною	5,1	4,9	5,0	5,2	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	5,0	4,9	4,9	5,2	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	незрозумілою	5,3	4,9	5,1	5,3	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	4,5	4,7	4,7	5,0	задовільною
Рішення суду для Вас було:	незрозумілим	4,4	4,6	4,8	5,0	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:	занадто довгими	4,1	4,3	4,2	4,4	обґрунтованими
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	2,8	3,0	3,1	3,4	низькими

За всіма показниками оцінки тих, хто відповів, що рішення суду було винесене на їхню користь, були кращими, ніж оцінки тих, хто відповів, що рішення було на користь супротивної сторони.

Як Ви вважаєте..., залежно від того, на чю користь було винесене рішення суду, середня оцінка

		на користь респондента	на користь супротивної сторони	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	5,0	4,6	просто
Умови очікування були:	поганими	5,1	4,5	хорошими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	4,9	4,4	Задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	5,0	3,9	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є суддями, була:	незадовільною	5,4	4,5	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	5,3	4,4	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	незрозумілою	5,4	4,6	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	5,3	4,1	задовільною
Рішення суду для Вас було:	незрозумілим	5,5	4,3	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:	занадто довгими	5,0	4,1	обгрунтованими
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	3,4	3,1	низькими

Лише 50,4% опитаних учасників судових засідань зазначають, що вони почалися вчасно, хоча більшість зволікань були невеликими – до 30 хвилин (30,3%). 5,8% опитаних зазначили, що зволікання становило від години і більше, а 12,9% вказали, що засідання взагалі не відбулося і було перенесене на інший день. Ці результати істотно не відрізняються від тих, що були отримані у 2017 році.

Чи почалося сьогодні судове засідання вчасно, у призначений час, чи Вам довелося чекати, якщо так, то скільки?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Судове засідання відбулося точно у призначений час	52,1	50,4
Із запізненням до 15 хвилин	17,6	21,7
Із запізненням до 30 хвилин	10,4	8,6
Із запізненням до години	5,5	3,5
Із запізненням до 2 годин	1,0	1,1
Із запізненням більше 2 годин	0,8	1,2
Засідання взагалі не відбулося і було перенесене на інший день	11,9	12,9
Не відповіли	0,6	0,7

Ставлення до судової реформи

Відповідаючи на запитання стосовно рівня обізнаності з судовою реформою, 6,8% опитаних за загальнонаціональною вибіркою відповіли, що знають про неї, 53,9% - що дещо знають, 39,2% - не знають про неї. Показники обізнаності є кращими, ніж у 2012 році (з 37,4% до 53,9% зросла частка тих, хто дещо знає про реформу). Однак, порівняно з 2017 роком самооцінка рівня обізнаності дещо знизилася – менше стало як тих, хто знає про реформу (їх частка знизилася з 9,6% до 6,8%, також знизилася частка тих, хто дещо знає (з 58,6% до 53,9%) і стало більше тих, хто не знає (з 29% до 39,2%). Це може бути спричинене тим, що інформація про зміни в судовій системі меншою мірою представлена в ЗМІ, ніж 2 роки тому.

Особливо багато тих, хто нічого не знає про судову реформу, серед представників наймолодшої (18-29 років) вікової когорти (46,8%). Чим вищим є рівень освіти, тим кращою є обізнаність про реформу, так само зростає рівень обізнаності із зростанням рівня добробуту респондентів.

Чи знаєте (чули) Ви що-небудь про судову реформу в Україні?, %

	Листопад 2012 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Знаю (чув)	7,4	9,6	6,8
Дещо знаю (чув)	37,4	58,6	53,9
Не знаю (не чув)	53,5	29,0	39,2
Не відповіли	1,6	2,8	0,1

Чи знаєте (чули) Ви що-небудь про судову реформу в Україні?, за віком опитаних, %

	18-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Знаю (чув)	4,8	7,3	7,7	6,8	7,2
Дещо знаю (чув)	48,4	53,1	57,4	58,2	53,5
Не знаю (не чув)	46,8	39,5	34,5	34,7	39,1
Не відповіли	0,0	0,0	0,3	0,3	0,2

Чи знаєте (чули) Ви що-небудь про судову реформу в Україні?, залежно від рівня освіти респондентів, %

	Неповна або загальна середня	Середня спеціальна	Вища або незакінчена вища
Знаю (чув)	3,6	7,9	7,5
Дещо знаю (чув)	50,6	51,6	58,6
Не знаю (не чув)	45,7	40,1	33,9
Не відповіли	0,0	0,4	0,0

Чи знаєте (чули) Ви що-небудь про судову реформу в Україні?, залежно від рівня добробуту респондентів, %

	Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти	Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей	У цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку, таких як меблі, холодильник, телевизор, уже викликає труднощі	Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки ми поки що не в змозі (купити квартиру, автомобіль тощо)
Знаю (чув)	9,8	3,5	7,4	14,2
Дещо знаю (чув)	48,7	55,1	55,9	52,8
Не знаю (не чув)	41,2	41,3	36,6	33,1
Не відповіли	0,3	0,1	0,1	0,0

Лише 2,2% респондентів вважають, що судова реформа в Україні майже завершена і всі базові зміни зроблені, 42,1% – що вона перебуває в процесі реалізації і потрібно зробити ще ряд важливих кроків, 46,1% – що вона взагалі не розпочалася. Серед тих, хто знає про судову реформу, помітно менше, ніж серед усіх опитаних тих, хто вважає, що судова реформа взагалі не розпочалася (33,8%), і більше тих, хто вважає, що вона перебуває в процесі реалізації (55,1%), та тих, хто вважає, що вона майже завершена (7,4%).

Чи вважаєте ви, що судова реформа:

Майже завершена, всі базові зміни зроблені	2,2
В процесі реалізації, але потрібно зробити ще ряд важливих кроків	42,1
Взагалі не розпочалася	46,1
ІНШЕ	8,9
НВ	0,8

Ставлення до судової реформи є переважно негативним – позитивно до неї ставляться лише 13,0% опитаних, а негативно – 43,4%. Частка тих, хто ставиться до судової реформи позитивно, статистично значуще не змінилася порівняно з 2017 р., тоді як частка тих, хто ставиться негативно – зменшилася з 49,1% до 43,4% (за рахунок зростання частки тих, хто ставиться байдуже).

Негативна налаштованість характерна і стосовно всіх інших реформ (земельної, медичної, пенсійної, освітньої). Серед респондентів, які знають про судову реформу, частка тих, хто ставиться до неї позитивно, істотно більша (35,3%), ніж серед тих, хто лише щось чув про неї (15,6%) або нічого про неї не знає (5,7%) (частка тих, хто ставиться до неї негативно, у цих трьох групах мало відрізняється і становить від 40 до 46%). Якщо серед респондентів, які знають про реформу, частка тих, хто ставиться до неї позитивно, порівняно з 2017 роком зросла з 21,1% до 35,3%, то серед тих, хто про неї нічого не знає, ця частка статистично значуще не змінилася.

Зараз в Україні триває проведення ряду реформ. Враховуючи ту інформацію, яку Ви маєте, яким є Ваше ставлення до таких реформ, %

	Позитивне	Негативне	Байдуже	Важко відповісти
Земельна реформа				
Жовтень 2017 р.	14,6	52,3	10,5	22,5
Лютий 2019 р.	15,9	48,5	14,1	21,5
Медична реформа				
Жовтень 2017 р.	21,2	56,9	6,9	15
Лютий 2019 р.	18,6	65,2	7,6	8,6
Пенсійна реформа				
Жовтень 2017 р.	19,9	56,9	6,9	16,3
Лютий 2019 р.	14,1	61,5	11,1	13,2
Реформа освіти				
Жовтень 2017 р.	26,0	41,8	11,7	20,5
Лютий 2019 р.	20,4	41,2	16,7	21,6
Судова реформа				
Жовтень 2017 р.	12,6	49,1	11,9	26,3
Лютий 2019 р.	13,0	43,4	16,4	27,2
Запланована масова приватизація державних підприємств				
Жовтень 2017 р.	12,4	49,9	12,0	25,7
Лютий 2019 р.	13,7	48,9	13,9	23,4

Ставлення до судової реформи, як і до реформ взагалі, істотно залежить від рівня довіри до влади. Так, серед тих, хто зовсім не довіряє Президенту України, позитивно ставляться до судової реформи 6,4%, негативно – 56,9%, а серед тих, хто повністю довіряє Президенту – відповідно 48,5% і 20,4%.

Ставлення до судової реформи залежно від рівня довіри до Президента України, %

	Рівень довіри:			
	Зовсім не довіряють	Скоріше не довіряють	Скоріше довіряють	Повністю довіряють
Позитивне	6,4	11,5	23,2	48,5
Негативне	56,9	42,4	26,5	20,4
Байдуже	15,1	19,3	14,1	11,7
Важко відповісти	21,6	26,9	36,2	19,4

Негативне ставлення до судової реформи також пов'язане з тим, що громадяни не бачать її результатів. Лише 8,9% респондентів, опитаних за загальнонаціональною вибіркою, помітили зміни в системі правосуддя, що впроваджуються в Україні протягом останніх 4-х років, 27% вважають, що зміни відсутні, а переважна більшість (64,1%) або не стежать за змінами в судовій системі, або їм було важко відповісти на це запитання. Якщо серед тих, хто знає про судову реформу, помітили зміни в системі правосуддя 42,3%, то серед тих, хто «щось чув про неї» – лише 10,8%, а серед тих, хто про неї нічого не знає – 0,6%. Серед респондентів, опитаних на виході із судів, тих, які вважають, що зміни є (20,7%), більше ніж серед опитаних під час загальнонаціонального опитування. І практично стільки ж (26,9%) тих, хто вважає, що зміни відсутні.

Чи помітили ви зміни у системі правосуддя, що впроваджуються в Україні протягом останніх 4-х років? Оберіть один варіант відповіді

	Загальнонаціональне опитування	Опитування на виході з приміщень судів
Так, зміни є	8,9	20,7
Ні, зміни відсутні	27,0	26,9
Не слідкую за змінами у судовій системі	52,2	37,8
Важко відповісти	11,9	14,7

Загалом же зміни в системі правосуддя цілком або скоріше підтримують 30,7% опитаних, не підтримують 21,6% (інші 47,7% не визначилися). Найчастіше ці зміни підтримують у Західному регіоні (37,9%). Східний регіон – єдиний, де частка тих, хто підтримують ці зміни (28,2%) статистично значуще не відрізняється від частки тих, хто їх не підтримує (28,3%).

Підтримка змін в системі правосуддя найчастіше вмотивована необхідністю подолання корупції, забезпечення верховенства права і справедливості.

Відсутність підтримки змін в системі правосуддя найчастіше пояснюється респондентами тим, що досі не відбулися зміни на краще, невірою в можливість подолати корупцію, недовірою до тих, хто здійснює реформи.

Наскільки ви підтримуєте чи не підтримуєте зміни у системі правосуддя України?, %

Цілком підтримую	8,9
Скоріше, підтримую	21,8
Скоріше, не підтримую	12,1
Взагалі не підтримую	9,5
Важко відповісти	47,7

Наскільки ви підтримуєте чи не підтримуєте зміни у системі правосуддя України?, залежно від регіону

	Захід	Центр	Південь	Схід
Цілком підтримую	15,0	4,7	7,5	10,3
Скоріше, підтримую	22,9	24,2	20,7	17,9
Скоріше, не підтримую	11,2	9,7	14,9	15,0
Взагалі не підтримую	5,5	9,9	7,5	13,3
Важко відповісти	45,3	51,6	49,4	43,4

Поясніть, чому ви підтримуєте зміни у системі правосуддя України?

Дайте свій варіант відповіді, % серед тих, хто **підтримує** зміни у системі правосуддя України, наведені лише ті відповіді, які назвали не менше 1% тих, хто підтримує зміни у системі правосуддя

Система правосуддя корумпована, корупція перешкоджає змінам	9,9
Сподіваюся на краще	9,6
Повинно бути верховенство права, держава повинна бути правовою, реформа забезпечить верховенство права	7,4
Потрібно міняти суддівську систему	5,5
Зміни потрібно зробити кардинальні, щоб один закон був для всіх	5,4
Я за справедливість, суди повинні бути більш справедливими	5,2
Поки що немає змін на краще	4,2
Не буде корупції	3,9
Реформи – це добре	3,6
Потрібна незалежність судів	3,2
Потрібно дотримуватися закону	2,9
Йдуть зміни в кращий бік, перезавантаження системи	2,7
Реформи наближають нас до Євросоюзу	2,7
Діяльність судів повинна бути прозорою	2,6
Буде довіра до правосуддя	2,3
Зараз немає довіри до суддів	2,3
Надія на чесність	1,9
Щоб були позитивні зміни	1,8
Дати можливість молодим професіоналам	1,5
Зняття суддівського імунітету	1,5
Потрібно рухатися до демократичної держави	1,0
Зараз фактично Президент призначає суддів	1,0
Важко відповісти\не знаю	6,6
Не відповіли	6,5

Поясніть, чому ви не підтримуєте зміни у системі правосуддя України?

Дайте свій варіант відповіді, % серед тих, хто **не підтримує** зміни у системі правосуддя України, наведені лише ті відповіді, які назвали не менше 1% тих, хто не підтримує зміни у системі правосуддя

Немає змін на краще	43,4
Корупція не дозволяє зробити будь які-зміни	16,1
Не вірю тим, хто здійснює реформи	8,1
Закони не дотримуються, закон повинен бути один для всіх	3,8
Немає довіри до суддів і правосуддя	2,8
Немає справедливості	2,0
Не забезпечена незалежність судів	1,6
Повинні бути доступними ціни на послуги адвокатів тощо	1,2
Не подобаються зміни	1,0
Важко відповісти\не знаю	9,6
Не відповіли	9,2

Лише 22,0% опитаних за загальнонаціональною вибіркою вважають, що сьогодні судді в Україні є повністю або в цілому незалежними, тоді як протилежної точки зору дотримуються 67,3% опитаних. Навіть серед тих респондентів, які позитивно ставляться до судової реформи, лише 38,6% вважають, що судді в Україні є незалежними, а 53,4% не згодні з цим.

Серед тих, хто брав участь у судових засіданнях протягом останніх двох років, частка тих, хто вважає, що судді є незалежними, дещо більша, ніж серед тих, хто не має такого досвіду (відповідно 32,8% і 21,1%), хоча в обох групах переважна більшість так не вважає (відповідно 61,9% і 67,9%).

Серед респондентів, які були опитані на виході з судів, 42,6% вважають, що сьогодні судді в Україні є незалежними, а протилежної точки зору дотримуються 44,7%.

За даними опитування на виході з судів, серед жителів обласних центрів дещо більше порівняно з жителями інших типів поселень, тих, хто вважає суддів незалежними – відповідно 47,4% і 39,0%.

Як Ви вважаєте, чи є сьогодні в Україні судді незалежними?, %

	Загальнонаціональне опитування	Опитування на виході з приміщень судів
Судді є повністю незалежними	3,2	10,9
В цілому судді є незалежними, але можливий вплив на деяких представників суддівського корпусу	18,8	31,7
Судді є переважно залежними, але на деяких суддів вплинути неможливо	32,6	30,2
Судді є повністю залежними	34,7	14,5
Важко відповісти	10,6	12,7

Якщо у 2017 р. найчастіше громадяни України вважали, що для того, щоб судді були незалежними, вони мають обиратися громадянами (так вважали 37,7%), то за даними останнього опитування, частка тих, хто поділяє цю точку зору, знизилася до 31,3%. Хоча вона і залишається однією з найбільш підтримуваних, однак поділяє лідерство з точкою зору, що судді повинні призначатися Вищою радою правосуддя (або іншим незалежним суддівським органом) (28,8%). Частка тих, хто поділяє останню позицію, зросла порівняно з 2017 р. (тоді так вважали 16,8% опитаних). Тих, хто вважає, що вони повинні призначатися Президентом (3,7%), Верховною Радою (2,9%), обласною радою (2,5%), як і в 2017 р., значно менше. Ще 16,5% вважають, що не має значення, ким вони призначаються чи обираються, а 13,7% було важко відповісти на це питання.

Серед тих, хто вважає, що сьогодні судді є незалежними, порівняно з тими, хто дотримується протилежної точки зору, меншою є частка тих, хто виступає за обрання суддів громадянами (відповідно 24,5% і 34,4%), і більшою є частка тих, хто виступає за їх призначення Вищою радою правосуддя (відповідно 34,8% і 28,8%) та Президентом (відповідно 7,0% і 2,2%).

Частка тих, хто виступає за обрання суддів громадянами, помітно вища серед респондентів, які негативно ставляться до судової реформи, порівняно з тими, хто ставиться позитивно (відповідно 38,3% і 21,7%). Ті, хто негативно ставляться до судової реформи, рідше виступають за призначення суддів Вищою радою правосуддя (відповідно 25,5% і 44,1%).

Для того, щоб судді були незалежними, вони мають призначатися (обиратися):, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Президентом	4,7	3,7
Верховною Радою	4,3	2,9
Обласною радою	2,6	2,5
Вищою радою правосуддя (або іншим незалежним суддівським органом)	16,8	28,8
Громадянами, так само як і народні депутати	37,7	31,3
Іншим суб'єктом	1,2	0,5
Не має значення, ким вони призначаються чи обираються	15,1	16,5
Важко відповісти	17,6	13,7

Лише 7,8% опитаних вважають належним стан виконання рішень судів, 54,3% дотримуються протилежної точки зору.

Чи вважаєте Ви належним стан виконання рішень судів?, %

Так	7,8
Ні	54,3
Важко відповісти	37,9

Лише 9,9% респондентів, які опитувалися за загальнонаціональною вибіркою, і 16,3% тих, що були опитані на виході з приміщень судів, відповіли, що вони відстежують процес кваліфікаційного оцінювання суддів. Респонденти, опитані за загальнонаціональною вибіркою, які цього не роблять, найчастіше пояснюють це тим, що їх це не цікавить (39,2%), відсутністю часу (26,0%) та недовірою до органу, що проводить оцінювання (23,4%).

При цьому оцінюючи, яку роль мають відігравати представники громадського сектору при проведенні кваліфікаційного оцінювання та конкурсних процедур щодо суддів, найчастіше (39,7% опитаних за загальнонаціональною вибіркою і 42,8 % опитаних на виході з приміщень судів) респонденти дають відповідь, що вони повинні відігравати допоміжну роль, відповідно 19,1% і 19,6% – що повинні відігравати вирішальну роль і відповідно 15,7% і 14,2% – що вони не повинні долучатися до цих процесів.

Чи відслідковуєте ви процес кваліфікаційного оцінювання суддів?, %

	Загальнонаціональне опитування	Опитування на виході з приміщень судів
Так	9,9	16,3
Ні	90,0	80,9
НВ	0,2	2,8

Якщо не відслідковуєте, то чому? % тих, хто не відслідковує процес кваліфікаційного оцінювання суддів

	Загальнонаціональне опитування
Не маю часу	26,0
Нецікаво	39,2
Довіряю органу, що проводить оцінювання	6,6
Не довіряю органу, що проводить оцінювання	23,4
Інше	4,1
НВ	0,7

Яку роль мають відігравати представники громадського сектору при проведенні кваліфікаційного оцінювання та конкурсних процедур щодо суддів?, %

	Загальнонаціональне опитування	Опитування на виході з приміщень судів
Вирішальну роль	19,1	19,6
Допоміжну роль	39,7	42,8
Не повинні долучатися до цих процесів	15,7	14,2
Важко відповісти	25,5	23,4

Оцінюючи зміни в судовій системі України, респонденти переважно позитивно оцінюють всі зміни: перезавантаження Вищої кваліфікаційної комісії суддів України цілком або переважно позитивно оцінили 70,5% респондентів, опитаних під час загальнонаціонального опитування, перезавантаження Вищої ради правосуддя – 69,2%, звільнення частини суддів цілком або переважно позитивно оцінили 69,8% респондентів,

опитаних під час загальнонаціонального опитування, і 57,3% опитаних на виході із приміщень судів, створення нового Верховного Суду з нуля – відповідно 68,3% і 62,4%, прийняття змін до Конституції в частині правосуддя – відповідно 60,6% і 50,9%, нові правила судового процесу – відповідно 59,9% і 51,7%, можливість для людей не з системи - адвокатів та науковців - стати суддями – відповідно 59,0% і 57,2%.

Кожна з наступних змін є позитивною чи негативною для судової системи України?, %

	Цілком позитивною	Скоріше позитивною	Скоріше негативною	Цілком негативною	Важко відповісти
Прийняття змін до Конституції в частині правосуддя					
Загальнонаціональне опитування	24,4	36,2	8,2	2,9	28,3
Опитування на виході з приміщень судів	18,6	32,3	12,1	4,3	32,8
Створення нового Верховного Суду з нуля					
Загальнонаціональне опитування	31,5	36,8	8,5	2,2	21,0
Опитування на виході з приміщень судів	27,7	34,7	7,7	4,6	25,2
Перезавантаження Вищої ради правосуддя					
Загальнонаціональне опитування	33,5	35,7	8,3	2,3	20,2
Перезавантаження Вищої кваліфікаційної комісії суддів України					
Загальнонаціональне опитування	33,4	37,1	7,5	2,3	19,6
Звільнення частини суддів					
Загальнонаціональне опитування	37,1	32,7	7,9	1,9	20,4
Опитування на виході з приміщень судів	29,8	27,5	10,4	8,7	23,6
Можливість для людей не з системи – адвокатів та науковців – стати суддями					
Загальнонаціональне опитування	28,4	30,6	11,6	4,9	24,5
Опитування на виході з приміщень судів	30,9	26,3	11,8	9	21,9
Нові правила судового процесу					
Загальнонаціональне опитування	28,0	31,9	6,3	1,8	32,0
Опитування на виході з приміщень судів	25,9	25,8	9,5	4,7	34,1

Оцінюючи, наскільки позитивною чи негативною є кожна зі змін до Конституції України в частині правосуддя, респонденти позитивно оцінюють всі представлені в опитувальнику зміни: підвищення кваліфікаційних вимог до суддів (85,7% серед опитаних за загальнонаціональною вибіркою і 77,1% опитаних на виході із приміщень судів), конкурс при призначенні та переведенні суддів (відповідно 81,7% і 71,4%), обмеження суддівського імунітету (відповідно 80,4% і 66,5%), усунення політичних органів (парламенту та Президента) від вирішення питань суддівської кар'єри (відповідно 78,1% і 65,8%),

запровадження інституту конституційної скарги (відповідно 73,6% і 64,9%), створення Вищої ради правосуддя, як головного конституційного органу, що вирішує питання суддівської кар'єри (відповідно 71,6% і 57,4%), створення судів законом замість указу Президента (72,1% серед опитаних за загальнонаціональною вибіркою).

Дайте відповідь по кожній з перелічених змін до Конституції України в частині правосуддя, вважаєте ви її позитивною чи негативною для судової системи України?

	Цілком позитивною	Скоріше позитивною	Скоріше негативною	Цілком негативною	Важко відповісти
Усунення політичних органів (парламенту та Президента) від вирішення питань суддівської кар'єри					
Загальнонаціональне опитування	42,2	35,9	4,9	1,2	15,8
Опитування на виході з приміщень судів	35,2	30,6	5,9	4,3	24,0
Обмеження суддівського імунітету					
Загальнонаціональне опитування	48,2	32,2	5,7	1,5	12,4
Опитування на виході з приміщень судів	38,0	28,5	7,8	4,2	21,5
Конкурс при призначенні та переведенні суддів					
Загальнонаціональне опитування	48,8	32,9	4,2	1,9	12,1
Опитування на виході з приміщень судів	41,5	29,9	5,5	3,1	20,0
Підвищення кваліфікаційних вимог до суддів					
Загальнонаціональне опитування	54,6	31,1	3,2	1,7	9,4
Опитування на виході з приміщень судів	49,3	27,8	4,8	3,2	14,9
Запровадження інституту конституційної скарги					
Загальнонаціональне опитування	43,8	29,8	4,3	1,4	20,7
Опитування на виході з приміщень судів	37,8	27,1	4,5	3,1	27,5
Створення Вищої ради правосуддя, як головного конституційного органу, що вирішує питання суддівської кар'єри					
Загальнонаціональне опитування	40,7	30,9	5,3	1,9	21,1
Опитування на виході з приміщень судів	27,2	30,2	7,2	4,8	30,5
Створення судів законом замість указу Президента					
Загальнонаціональне опитування	43,8	28,3	4,7	2,3	20,9

Відповідаючи на питання, які ще зміни в законодавстві необхідно зробити для успішного проведення судової реформи, переважна більшість респондентів вважають необхідним реформування прокуратури (74,4% серед опитаних за загальнонаціональною вибіркою і 68,2% опитаних на виході з приміщень судів), реформування органів досудового слідства (відповідно 73,2% і 70,1%), запровадження єдиних стандартів правничої професії (відповідно 71,5% і 66,4%), реформування правничої освіти (відповідно 66,2% і 62,8%), реформування адвокатури (відповідно 64,9% і 57,3%).

Які ще зміни в законодавстві необхідно зробити для успішного проведення судової реформи?, %

	Необхідно	Не потрібно	Важко відповісти
Реформування адвокатури			
Загальнонаціональне опитування	64,9	11,6	23,5
Опитування на виході з приміщень судів	57,3	20,1	22,6
Реформування правничої освіти			
Загальнонаціональне опитування	66,2	11,7	22,1
Опитування на виході з приміщень судів	62,8	17,3	20,0
Запровадження єдиних стандартів правничої професії			
Загальнонаціональне опитування	71,5	7,7	20,8
Опитування на виході з приміщень судів	66,4	11,7	21,9
Реформування прокуратури			
Загальнонаціональне опитування	74,4	6,2	19,4
Опитування на виході з приміщень судів	68,2	12,3	19,5
Реформування органів досудового слідства			
Загальнонаціональне опитування	73,2	6,9	19,8
Опитування на виході з приміщень судів	70,1	10,0	20,0

Найчастіше громадяни, опитані за загальнонаціональною вибіркою, вважають, що успішність судової реформи залежить від комплексного впливу низки чинників: суспільно-політичних змін, системної реформи органів державної влади, виконання судових рішень, зміни правосвідомості громадян, реформи органів правопорядку, реформи прокуратури та адвокатури (таку точку зору поділяють 41,7% опитаних).

Від чого залежить успішність судової реформи? Респонденти могли обрати будь яку кількість відповідей, %

Від суспільно-політичних змін	23,9
Від системної реформи органів державної влади	17,4
Від виконання судових рішень	14,5
Від зміни правосвідомості громадян	11,9
Від реформи органів правопорядку	8,7
Від реформи прокуратури	7,7
Від реформи адвокатури	6,2
Від усього перерахованого	41,7
Інше	0,6
Важко відповісти	10,8

Довіра до судової влади та загальна оцінка діяльності судів громадянами

Переважає більшість українців не вважають українські суди об'єктивними та незалежними. Зокрема, якщо супротивними сторонами в суді виступають громадянин з високим рівнем доходів і громадянин з низьким рівнем доходів, то 78,9% респондентів вважають що більше шансів виграти справу у громадянина з високим рівнем доходів. Протилежної думки дотримуються лише 1,8% опитаних. Решта опитаних вважають, що їх шанси рівні або не визначилися з відповіддю. Переконавання громадян щодо прихильності судів до багатих є досить сильними та усталеними. Так, громадська думка з цього приводу фактично не змінилася порівняно з 2012 роком. Крім того, суттєвих відмінностей з цих питань немає в залежності від віку статі та регіону проживання респондента. До того ж, розподіл відповідей на це питання респондентів, які сказали, що особисто знайомі з такими випадками, не відрізнялися від відповідей населення в цілому.

У випадку, коли супротивними сторонами виступають роботодавець і найманий працівник, більшість опитаних (69,2%) вважають, що більше шансів виграти у роботодавця. Якщо сторонами у суді виступають звичайний громадянин і представник органів влади, то три чверті опитаних (73,4%) вважають, що більше шансів виграти має представник влади. Це дещо менше, ніж фіксувалося у 2012 та 2017 роках. До того ж респонденти, які особисто знайомі з такими випадками, дещо рідше вказують на вищі шанси роботодавця (66,8%) або органа влади (68,3%), ніж населення в цілому. Проте все одно в усіх групах населення превалює думка про прихильність судів до роботодавців або органів влади, порівняно зі звичайними громадянами.

Не такими однозначними є оцінки респондентами ситуації, коли супротивними сторонами в суді виступають власник великого підприємства і орган влади. Третина опитаних (33,8%) вважають, що в цій ситуації більше шансів виграти справу у органу влади, а 18,7% - що у власника великого підприємства. Ще третина опитаних (34,5%) схиляються до думки, що шанси приблизно рівні, а решта – не визначилися з відповіддю. Такий розподіл, фактично, повторює відповіді, отримані у 2012 році і незначно відрізняється від результатів 2017 року. Однак, думки респондентів, які знають про конкретні подібні випадки, розподілилися інакше. Майже порівну представників цієї групи вважають, що більше шансів виграти справу мають власник великого підприємства (25,7%) і орган влади (29,8%). Ще 36,5% вважають, що їх шанси рівні.

У разі, коли сторонами виступатимуть громадянин України і громадянин іноземної держави відносна більшість опитаних (40,2%) вважають шанси однаковими. Це дещо більше, ніж було у 2012-2017 роках (33-37%). 21,6% опитаних вважають, що шансів більше у громадянина іноземної держави, а 11,4% - що у громадянина України. Близько чверті опитаних (26,8%) не визначилися з відповіддю. Серед респондентів, які знають про конкретні подібні випадки, співвідношення відповідей є схожим, але кожна зі змістовних відповідей має дещо більшу частку за рахунок зменшення числа тих, хто вагався з відповіддю (14,5%).

Як Ви вважаєте, у кого більше шансів виграти справу в українському суді у випадку, якщо супротивними сторонами у суді виступають:

Громадянин з високим рівнем доходів і громадянин з низьким рівнем доходів?, %

	Листопад 2012р., % усіх	Жовтень 2017р., % усіх	Лютий 2019р., % усіх	Лютий 2019р., % тих, кому відомі конкретні випадки
У громадянина з високим рівнем доходів	79,1	81,1	78,9	80,0
У громадянина з низьким рівнем доходів	0,7	0,7	1,8	2,5
Мають однакові шанси виграти справу	13,1	10,6	13,6	15,2
Важко відповісти	7,0	7,6	5,8	2,3

Роботодавець (власник підприємства) і найманий працівник?, %

	Листопад 2012р., % усіх	Жовтень 2017р., % усіх	Лютий 2019р., % усіх	Лютий 2019р., % тих, кому відомі конкретні випадки
У роботодавця (власника підприємства)	73,5	74,7	69,2	66,8
У найманого працівника	1,2	2,2	3,9	5,0
Мають однакові шанси виграти справу	17,0	14,2	19,2	24,1
Важко відповісти	8,4	8,8	7,7	4,0

Звичайний громадянин України і представник органів влади?, %

	Листопад 2012р., % усіх	Жовтень 2017р., % усіх	Лютий 2019р., % усіх	Лютий 2019р., % тих, кому відомі конкретні випадки
У звичайного громадянина України	3,5	4,6	5,5	10,4
У представника органів влади	78,1	78,1	73,4	68,3
Мають однакові шанси виграти справу	11,4	9,4	14,5	18,0
Важко відповісти	6,9	7,8	6,5	3,3

Власник великого підприємства і орган влади?, %

	Листопад 2012р., % усіх	Жовтень 2017р., % усіх	Лютий 2019р., % усіх	Лютий 2019р., % тих, кому відомі конкретні випадки
У власника великого підприємства	19,0	19,5	18,7	25,7
У органу влади	33,5	37,3	33,8	29,8
Мають однакові шанси виграти справу	33,4	28,2	34,5	36,5
Важко відповісти	14,1	15,0	13,0	8,0

Громадянин іноземної держави і громадянин України?, %

	Листопад 2012р., % усіх	Жовтень 2017р., % усіх	Лютий 2019р., % усіх	Лютий 2019р., % тих, кому відомі конкретні випадки
У громадянина іноземної держави	22,7	29,1	21,6	26,2
У громадянина України	12,0	10,3	11,4	15,3
Мають однакові шанси виграти справу	36,9	33,5	40,2	44,1
Важко відповісти	28,4	27,0	26,8	14,5

Відповідаючи на питання про те, чим, на їх думку, найчастіше керуються судді при винесенні судового рішення, найчастіше респонденти вважали, що власною вигодою (33,2%). Цей показник дещо знизився порівняно з 2017 роком (39,5%) до рівня 2012 року. Рідше висловлювалася думка, що судді найчастіше керуються законом (11,4%), обставинами справи (12,8%), майновим та/або посадовим становищем сторін (12,8%). Ще рідше громадяни відповідали, що судді керуються вказівкою голови суду (8,1%), політичною ситуацією в державі (7,0%). Порівняно з 2017 роком статистично значимо зросла частка респондентів, які вважають,

що судді найчастіше керуються законом та обставинами справи, а також знизилася частка тих, хто вважає, що судді керуються власною вигодою.

Чим, на Вашу думку, найчастіше керуються судді при винесенні судового рішення?, %

	Листопад 2012 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Законом	15,1	8,9	11,4
Обставинами справи	12,0	8,3	12,8
Вказівкою голови суду	7,1	7,9	8,1
Політичною ситуацією в державі	5,1	6,8	7,0
Майновим та/або посадовим становищем сторін	13,7	14,6	12,8
Власною вигодою (у тому числі отриманою за рішення незаконною винагородою)	33,1	39,5	33,2
Іншими обставинами	1,8	2,1	3,6
Важко відповісти	12,1	11,9	11,1

Для більшості громадян функціонування суду в Україні є незрозумілим, вони вважають, що суди вирішують справи повільно, а витрати на доступ до правосуддя є високими. Оцінки давалися за шкалою від «0» до «6», де оцінка «0» означала «незрозуміло», «повільно», «витрати високі», відповідно, а оцінка «6» означала «зрозуміло», «швидко», «витрати низькі», відповідно. Стосовно зрозумілості функціонування суду середня оцінка склала 2,1 бала, стосовно швидкості вирішення справ – 1,7 бала, стосовно витрат на доступ до правосуддя – 1,6 бала. Краще (крім оцінки щодо витрат на суд) оцінили ситуацію респонденти, яким доводилося протягом останніх двох років брати участь у розгляді судових справ. Серед цієї категорії респондентів середня оцінка зрозумілості функціонування суду склала 2,7 бала (що, фактично, є середньою оцінкою), середня оцінка швидкості вирішення справ склала 2,1 бала, а середня оцінка стосовно витрат на доступ до правосуддя – 1,7 бала. Порівняно з 2017 роком оцінки практично не змінилися.

Як Ви вважаєте...

(Виберіть значення на шкалі від «0» до «6», залежно від того, яка оцінка для Вас є ближчою – та, що позначена зліва, чи та, що позначена справа), середній бал серед усіх опитаних

		Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	
Функціонування суду в Україні є:	незрозумілим	<i>Середня оцінка - 1,9 бала</i>	<i>Середня оцінка - 2,1 бала</i>	зрозумілим
Суди вирішують справи:	повільно	<i>Середня оцінка - 1,6 бала</i>	<i>Середня оцінка - 1,7 бала</i>	швидко
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	<i>Середня оцінка - 1,6 бала</i>	<i>Середня оцінка - 1,6 бала</i>	низькими

Як Ви вважаєте...

(Виберіть значення на шкалі від «0» до «6», залежно від того, яка оцінка для Вас є ближчою – та, що позначена зліва, чи та, що позначена справа), середній бал серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт

		Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	
Функціонування суду в Україні є:	незрозумілим	<i>Середня оцінка - 2,8 бала</i>	<i>Середня оцінка - 2,7 бала</i>	зрозумілим
Суди вирішують справи:	повільно	<i>Середня оцінка - 2,2 бала</i>	<i>Середня оцінка - 2,1 бала</i>	швидко
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	<i>Середня оцінка - 2,0 бала</i>	<i>Середня оцінка - 1,7 бала</i>	низькими

В українському суспільстві гостро дискутуються проблеми корупції у державних органах. Респонденти оцінювали рівень корумпованості державних органів за п'ятибальною шкалою, де «1» означає повну відсутність корупції, а «5» - що цей орган є повністю корумпованим. Корупцію в усіх запропонованих органах респонденти в середньому оцінили як високу. Так для СБУ середня оцінка склала 3,9 бала, для Міністерства юстиції – 4,0 бала, для МВС та прокуратури – по 4,1 бала, для податкової служби та судів – по 4,2 бала, для митної служби – 4,3 бала. Слід зазначити, що серед тих респондентів, які за останні два роки брали участь у розгляді судових справ оцінки є практично такими ж. Порівняно з 2017 роком оцінки статистично значимо не змінились.

Оцініть рівень корумпованості кожного з наступних державних органів за п'ятибальною шкалою, де «1» означає, що корупція в ньому зовсім відсутня, а «5» - що цей орган є повністю корумпованим. , середній бал

	серед усіх опитаних		серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ	
	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Прокуратура	4,0	4,1	3,8	4,0
Міністерство внутрішніх справ (МВС)	3,9	4,1	3,7	3,9
Міністерство юстиції	-	4,0	-	4,0
Служба безпеки України (СБУ)	3,8	3,9	3,6	3,9
Податкова служба	4,1	4,2	3,7	4,1
Митна служба	4,3	4,3	4,0	4,3
Суди	4,3	4,2	3,9	4,2

Взагалі 82,5% населення України повністю або скоріше погоджуються зі звинуваченнями українських судів у корумпованості, політичній залежності та необ'єктивності. Не погоджуються з такою точкою зору 7,0% опитаних. Решта респондентів не визначилися з відповіддю. Слід зазначити, що погоджуються з такими характеристиками українських судів і більшість респондентів, яких опитували на виході з судів, тобто ті, хто мав нещодавній особистий досвід спілкування з судами. Проте серед цих респондентів картина є дещо оптимістичнішою: зі звинуваченнями на адресу судів згодні 72,2% опитаних на виході з судів, не згодні – 14,6%. Решта опитаних не визначилися з відповіддю.

Сьогодні доволі часто вітчизняні суди звинувачують у корумпованості, політичній залежності та необ'єктивності. Чи погоджуєтесь Ви з такими характеристиками українських судів?, %

	Загальнонаціональне опитування	Опитування на виході з приміщень судів
Повністю погоджуюся	39,8	25,2
Скоріше погоджуюся	42,7	47,0
Скоріше не погоджуюся	5,4	10,5
Зовсім не погоджуюся	1,6	4,1
Важко відповісти	10,4	13,2

Понад дві третини респондентів (68,1%) вважають, що громадянин України має більше шансів отримати справедливе судові рішення в Європейському суді з прав людини ніж в українському суді. Протилежної думки дотримуються 2,6% опитаних. 15,5% респондентів вважають, що шанси в обох судах однакові, а решта не визначилися з відповіддю. Серед громадян, які протягом двох останніх років брали участь у розгляді судових справ ситуація є дещо оптимістичнішою: серед них 66,1% вважають що більше шансів на справедливе рішення в ЄСПЛ, 6,4% - що в українському суді, а 20,3% вважають шанси однаковими. Порівняно з 2017 роком ситуація практично не змінилася.

Серед респондентів, які вважають, що є більше шансів на справедливий розгляд справи в ЄСПЛ, переважна більшість називає серед причин такої думки вищий рівень незалежності та

об'єктивності суддів (66,3%). Серед нечисленних респондентів, які вищими оцінили шанси в українському суді найчастіше це пояснювалося кращим знанням законодавства (28,8%). Крім того, ці респонденти порівняно з 2017 роком у якості причини частіше називали вищий рівень незалежності та об'єктивності суддів (24,5% проти 15,9%).

У якому суді – українському чи в Європейському суді з прав людини – на Ваш погляд, громадянин України має більше шансів отримати справедливе судове рішення у своїй справі?, %

	серед усіх опитаних		серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ	
	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
В українському суді	2,7	2,6	7,4	6,4
Європейському суді з прав людини	69,0	68,1	61,1	66,1
Однакові шанси	12,6	15,5	18,8	20,3
Важко відповісти	15,6	13,9	12,7	7,2

Чим це можна пояснити?, % Респонденти могли вибрати будь-яку кількість варіантів відповіді

	<i>серед тих, хто вважає, що громадянин України має більше шансів отримати справедливе судове рішення в українському суді</i>		<i>серед тих, хто вважає, що громадянин України має більше шансів отримати справедливе судове рішення в ЄСПЛ</i>	
	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.
Вищою кваліфікацією суддів	28,7	17,3	30,5	30,7
Вищим рівнем незалежності та об'єктивності суддів	15,9	24,5	72,0	66,3
Кращим знанням законодавства	29,6	28,8	21,8	27,0
Більш ґрунтовним з'ясуванням судьями обставин справи	29,1	26,9	33,3	36,4
Іншим	2,0	7,7	6,5	3,6
Важко відповісти	8,3	11,5	1,8	1,9

Довіра населення України до судів і судової системи є досить складним і контроверсійним явищем. Для того, щоб краще зрозуміти ситуацію з довірою до судів в українському суспільстві, доцільно розглянути питання довіри до широкого спектру державних і громадських інституцій. На даному етапі існує група державних і соціальних інституцій які мають високий рівень довіри, зокрема, позитивний баланс довіри \ недовіри (тобто їм довіряють більше громадян, ніж не довіряють). До таких інституцій належать Церква (довіра до якої є традиційною і мало залежить від поточних подій, якщо говорити про неї, як про інституцію загалом), інституції які безпосередньо причетні до захисту України та громадські організації. Серед інститутів держави та суспільства найбільшу довіру громадян мають волонтерські організації (їм повністю або скоріше довіряють 67,0% опитаних), Церква (60,6%), Збройні Сили України (61,6%), Державна служба з надзвичайних ситуацій (60,8%), добровольчі батальйони (57,0%), Державна прикордонна служба (52,1%), Національна гвардія України (50,1%), ЗМІ України (49,0%) та громадські організації (44,9%) – число респондентів, які довіряють цим інститутам, на статистично значимому рівні перевищує число тих, хто їм не довіряє.

Зараз я називатиму окремі соціальні інституції. Якою мірою Ви їм довіряєте?, %

	Зовсім не довіряю	Скоріше не довіряю	Скоріше довіряю	Повністю довіряю	Важко відповісти	Баланс довіри-недовіри* Лютий 2019	Баланс довіри-недовіри* Жовтень 2017
Волонтерські організації	8,9	14,2	53,2	13,8	10,0	43,9	46,7
Церква	13,5	14,4	45,9	14,7	11,4	32,7	41,9
Державна служба з надзвичайних ситуацій	15,8	13,2	48,0	12,8	10,2	31,8	17,9
Збройні Сили України	14,0	15,9	46,4	15,2	8,5	31,7	24,0
Добровольчі батальйони	15,4	17,2	45,9	11,1	10,3	24,4	22,7
Державна прикордонна служба	15,3	20,2	42,5	9,6	12,3	16,6	5,8
Національна гвардія України	18,1	20,2	40,6	9,5	11,5	11,8	18,4
ЗМІ України	19,0	24,2	43,8	5,2	7,9	5,8	5,6
Громадські організації	17,7	23,3	39,6	5,3	14,0	3,9	11,0
Уповноважений Верховної Ради з прав людини (Омбудсмен)	20,2	19,3	33,5	3,5	23,5	-2,5	-15,3
Патрульна поліція (нова)	19,7	29,4	37,3	3,1	10,5	-8,7	-2,1
Служба безпеки України (СБУ)	21,7	24,8	32,0	5,2	16,3	-9,3	-11,6
Західні ЗМІ	21,7	22,6	31,4	3,2	21,1	-9,7	-9,7
Національна поліція	20,7	30,5	33,4	4,4	11,0	-13,4	-6,9
Профспілки	28,9	28,6	20,7	2,4	19,5	-34,4	-24,1
Конституційний Суд України	33,6	28,1	16,0	2,6	19,7	-43,1	-51,9
Верховний Суд	35,2	29,7	15,4	2,1	17,6	-47,4	-58,9
Національний банк України	31,6	36,6	19,3	1,5	11,0	-47,4	-59,9
Президент України	41,1	29,8	18,3	5,1	5,7	-47,5	-43,4
Антикорупційний суд	34,7	27,6	12,9	1,3	23,4	-48,1	-47,4
Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)	33,8	30,5	14,0	2,0	19,7	-48,3	-37,5
Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)	36,3	27,6	11,8	1,8	22,4	-50,3	-42,9
Спеціалізована антикорупційна прокуратура	35,1	29,4	11,4	1,9	22,2	-51,2	-39,9
Прокуратура	34,8	35,6	14,5	2,1	12,9	-53,8	-59,9
Місцевий суд у вашому районі, місті	35,5	34,2	11,8	2,2	16,2	-55,7	-65,5
Уряд України	41,7	33,6	17,0	1,5	6,2	-56,8	-53,3
Комерційні банки	36,7	38,1	13,9	1,6	9,6	-59,3	-61,6
Політичні партії	41,1	35,7	10,0	2,3	10,9	-64,5	-62,1
Суди (судова система в цілому)	40,8	36,9	9,6	1,8	10,9	-66,3	-71,6
Верховна Рада України	45,4	36,6	11,6	1,1	5,3	-69,3	-66,9
Державний апарат (чиновники)	46,1	36,8	7,7	1,4	8,1	-73,8	-69,5
ЗМІ Росії	56,8	26,0	5,2	0,8	11,3	-76,8	-78,4

*Різниця між часткою тих, хто довіряє, і часткою тих, хто не довіряє

Близьким до нуля (-2,5%) є баланс довіри до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, тобто число громадян які довіряють Омбудсмену приблизно дорівнює числу тих, хто не довіряє.

Окремо варто описати ситуацію з довірою до поліції. Слід зазначити, що протягом багатьох років міліція залишалася інститутом з одним з найнижчих рівнів довіри з боку українського суспільства. Реформа і перейменування міліції на поліцію позитивно вплинули на імідж інституту. Спочатку громадяни позитивно зреагували на нову патрульну поліцію. У той час, як довіра до поліції загалом не відрізнялася від довіри до колишньої міліції, довіра до нової патрульної поліції мала кардинально інший вигляд: баланс довіри до неї був позитивним. Після цього спостерігалось поступове зближення рівнів довіри поліції і нової патрульної поліції, причому довіра до першої зростала, у той час, як довіра до другої – знижувалася. На даний момент рівень довіри до цих двох раніше різних проявів поліції встановився майже на одному рівні. І цей рівень є досить високим на тлі довіри до інших державних інститутів: баланс довіри до поліції є незначною мірою від'ємним. Близькі показники має Служба безпеки України.

Значно нижчим є рівень довіри до органів влади. Президенту України довіряють 23,4% опитаних, не довіряють – 70,9%, Національному банку – відповідно 20,8% і 68,2%, Уряду – відповідно 18,5% і 75,3%, Верховній Раді – відповідно 12,7% і 82,0%. Довіру до державного апарату (чиновників) висловили 9,1% опитаних, не довіряють – 82,9%. Дуже низьким є рівень довіри до прокуратури: їй довіряють різною мірою 16,6% опитаних, а не довіряють 70,4% респондентів.

Низьким є рівень довіри до антикорупційних органів. Якоюсь мірою довіряють Національному антикорупційному бюро 16,0% опитаних, Національному агентству з питань запобігання корупції – 13,6%, Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі – 13,3%. Не довіряють кожному з цих органів близько 64% респондентів.

Одним з найнижчих у суспільстві є рівень довіри до судів. Про свою недовіру до судів (судової системи в цілому) повідомили 77,7% респондентів, а про довіру – 11,4%. Місцевим судам не довіряють 69,7% опитаних, довіряють – 14,0%, Верховному Суду не довіряють 64,9% громадян, довіряють – 17,5%, Конституційному Суду України не довіряють 61,7% громадян, довіряють – 18,6%.

Громадянам також пропонувалося визначити рівень своєї довіри до Антикорупційного суду, який на даний час ще не розпочав своєї діяльності. Різну ступінь довіри до Антикорупційного суду висловили 14,2% опитаних, а різну ступінь недовіри – 62,3%. Такі результати можуть свідчити про те, що рішення про довіру чи недовіру до Антикорупційного суду, а також інших судів та судової системи загалом приймаються громадянами швидше з політичних міркувань, а не на основі власного досвіду чи інших реальних фактів. З високою імовірністю можна припустити, що низький рівень довіри до судів є наслідком вкрай низького рівня довіри до державних органів в цілому (не довіряють державному апарату 82,9% опитаних).

Зокрема, підтвердженням цьому є результати опитування на виході з судів громадян, які мали безпосередній досвід спілкування з судами. Так, можна стверджувати, що серед громадян, які мають нещодавній досвід спілкування з судами переважає довіра до судової системи: баланс довіри до судової системи в цілому є близьким до нуля, але все ж позитивним, тобто число опитаних, які довіряють судам (46,0%) було вищим, ніж число тих, хто судовій системі не довіряє (45,3%). Ще більшим є рівень довіри громадян, які контактували з судами до місцевих судів: довіру місцевим судам висловили більшість опитаних – 51,4%, недовіру – 40,2%. Деяко нижчим є рівень довіри цих респондентів до Верховного Суду та Конституційного Суду, проте ці рівні довіри є значно вищими, ніж серед населення в цілому. До того ж, респонденти швидше за все не мають досвіду спілкування з Верховним та Конституційним судами, тому близько чверті опитаних не змогли визначити свій рівень довіри до цих судів.

Цікавою також є деталь, що респонденти опитування на виході з судів висловили практично такий же рівень довіри до поліції, як і населення в цілому.

Зараз я називатиму окремі соціальні інституції. Якою мірою Ви їм довіряєте?, %

	Зовсім не довіряю	Скоріше не довіряю	Скоріше довіряю	Повністю довіряю	Важко відповісти	Баланс довіри-недовіри* Лютий 2019	Баланс довіри-недовіри* Жовтень 2017
Прокуратура							
<i>Загальнонаціональне опитування</i>	34,8	35,6	14,5	2,1	12,9	-53,8	-59,9
<i>Опитування на виході з приміщень судів</i>	18,3	36,5	26	6,8	12,4	-22,0	-17,6
Поліція							
<i>Загальнонаціональне опитування</i>	20,7	30,5	33,4	4,4	11,0	-13,4	-6,9
<i>Опитування на виході з приміщень судів</i>	19,0	35,1	29,5	8,0	8,4	-16,6	-6,8
Суди (судова система в цілому)							
<i>Загальнонаціональне опитування</i>	40,8	36,9	9,6	1,8	10,9	-66,3	-71,6
<i>Опитування на виході з приміщень судів</i>	16,2	29,1	35,1	10,9	8,7	0,7	5,6
Місцевий суд у вашому районі, місті							
<i>Загальнонаціональне опитування</i>	35,5	34,2	11,8	2,2	16,2	-55,7	-65,5
<i>Опитування на виході з приміщень судів</i>	15,4	24,8	38,9	12,5	8,4	11,2	14,0
Верховний Суд							
<i>Загальнонаціональне опитування</i>	35,2	29,7	15,4	2,1	17,6	-47,4	-58,9
<i>Опитування на виході з приміщень судів</i>	14,5	24,3	24,8	11,3	25,1	-2,7	-6,5
Конституційний Суд України							
<i>Загальнонаціональне опитування</i>	33,6	28,1	16,0	2,6	19,7	-43,1	-51,9
<i>Опитування на виході з приміщень судів</i>	13,1	22,7	22,8	11,2	30,2	-1,8	-4,0
Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)							
<i>Загальнонаціональне опитування</i>	33,8	30,5	14,0	2,0	19,7	-48,3	-37,5
<i>Опитування на виході з приміщень судів</i>	16,0	22,2	20,9	8,3	32,6	-9,0	-8,5
Спеціалізована антикорупційна прокуратура							
<i>Загальнонаціональне опитування</i>	35,1	29,4	11,4	1,9	22,2	-51,2	-39,9
<i>Опитування на виході з приміщень судів</i>	17,3	25,3	16,4	8,5	32,5	-17,7	-13,9

*Різниця між часткою тих, хто довіряє, і часткою тих, хто не довіряє

Якщо говорити про вплив судової реформи на рівень довіри до судової системи, то у суспільстві дещо переважають позитивні очікування. Так, відносна більшість опитаних (38,1%) вважають, що кроки, які вже зроблені у судовій реформі однозначно або швидше сприятимуть зростанню довіри громадян до судової системи. Протилежної думки дотримуються 25% опитаних. Ще 20,2% респондентів відповіли, що довіра до судової системи не залежить від судової реформи. Решта опитаних не визначилися з відповіддю.

Серед кроків, що вже зроблено у судовій реформі, на думку опитаних найбільшою мірою сприятимуть зростанню довіри відкритість та зрозумілість судових процесів (28,0%) та більша відкритість суддів у відносинах з громадськістю (23,8%). 19% респондентів вважають, що зростанню довіри сприятиме початок добору нових суддів. Рівні частки респондентів очікують зростання довіри від звільнення суддів призначених до реформи (16,5%) та створення Верховного Суду з нуля (16,4%). Ще 14,8% опитаних вважають, що до зростання довіри може призвести ефективність взаємодії органів судової влади (14,8%).

Чи сприятимуть кроки, що вже зроблено у судовій реформі, зростанню довіри громадян до судової системи?

Однозначно сприятимуть	12,1
Швидше сприятимуть, ніж не сприятимуть	26,0
Швидше не сприятимуть, ніж сприятимуть	11,9
Не сприятимуть	13,1
Довіра до судової системи не залежить від судової реформи	20,2
Важко відповісти	16,8

Які з кроків, що вже зроблено у судовій реформі, сприяють зростанню довіри громадян до судової системи найбільшою мірою? Респонденти могли обрати не більше 2х варіантів відповіді

Відкритість та зрозумілість судових процесів	28,0
Більша відкритість суддів у відносинах з громадськістю	23,8
Початок добору нових суддів	19,0
Звільнення суддів, призначених до реформи	16,5
Створення Верховного Суду з нуля	16,4
Ефективність взаємодії органів судової влади	14,8
Інше	4,2
Важко відповісти	21,3

Висновки

Засоби масової інформації мають визначальне значення у формуванні громадської думки стосовно діяльності судової системи України, перебігу судової реформи, оскільки більшість громадян України отримують інформацію про діяльність українських судів лише із ЗМІ.

Порівняння результатів опитувань на виході з приміщень судів (коли респонденти оцінювали діяльність судів, саме у день проведення опитування) з результатами загальнонаціонального опитування (коли респонденти-учасники судових засідань, оцінювали свій досвід за два попередні роки) показує, що практично за всіма аспектами оцінки опитаних на виході з приміщень судів є кращими, ніж оцінки учасників загальнонаціонального опитування.

І за результатами загальнонаціонального опитування, і за результатами опитування на виході з приміщень судів частка тих, хто вважає, що рішення суду було законним і справедливим, статистично не відрізняється від результатів, отриманих під час аналогічного опитування у 2017 р. Однак за результатами обох цих опитувань у 2019 році дещо меншою, ніж у 2017 р., була частка тих, хто вважає, що рішення суду не було законним і справедливим.

Оцінюючи різні аспекти діяльності суду, респонденти, опитані за загальнонаціональною вибіркою, частіше за всіма показниками висловлюють задоволеність, ніж незадоволеність. І за більшістю показників – краще, ніж в 2017 році.

Опитані на виході з судів, так само як і у 2017 році, за всіма показниками дають вищі оцінки, ніж оцінки учасників загальнонаціонального опитування. Разом з тим, за більшістю показників не відбулося істотних змін в оцінках порівняно з результатами опитування на виході із судів, яке проводилося у 2017 році. Можна констатувати лише деяке зростання задоволеності неупередженістю суддів під час проведення усних слухань.

Респонденти, опитані під час загальнонаціонального опитування, оцінюючи досвід участі у судових засіданнях представників свого найближчого соціального оточення за два останні роки, частіше висловлюють негативні оцінки законності і справедливості судових рішень, хоча негативізм оцінок і зменшився порівняно з 2012 роком.

Порівняно з 2017 роком самооцінка рівня обізнаності громадян про судову реформу дещо знизилася. Це може бути спричинене тим, що інформація про зміни в судовій системі меншою мірою представлена в ЗМІ, ніж 2 роки тому.

Лише 2% респондентів вважають, що судова реформа в Україні майже завершена і всі базові зміни зроблені.

Ставлення до судової реформи є переважно негативним. Частка тих, хто ставиться до судової реформи позитивно, статистично значуще не змінилася порівняно з 2017 р., тоді як частка тих, хто ставиться негативно, дещо зменшилася (за рахунок зростання частки тих, хто ставиться байдуже).

Негативна налаштованість характерна і стосовно всіх інших реформ (земельної, медичної, пенсійної, освітньої). Ставлення до судової реформи, як і до реформ взагалі, істотно залежить від рівня довіри до влади. Також ставлення до судової реформи істотно покращується із зростанням рівня поінформованості про неї.

Негативне ставлення до судової реформи пов'язане з тим, що громадяни не бачать її результатів – лише 9% респондентів, опитаних за загальнонаціональною вибіркою, помітили зміни в системі правосуддя, що впроваджуються в Україні протягом останніх 4-х років. Частіше (21%) ці зміни помічали респонденти, опитані на виході з судів (тобто ті, які безпосередньо стикалися із судовою системою).

Разом з тим, кількість тих, хто підтримує вже здійснені зміни в системі правосуддя, перевищує частку тих, хто їх не підтримує – оцінюючи зміни, які вже відбулися в судовій системі України, респонденти переважно позитивно оцінюють всі зміни.

Підтримка змін в системі правосуддя найчастіше вмотивована необхідністю подолання корупції, забезпечення верховенства права і справедливості.

Відсутність підтримки змін в системі правосуддя найчастіше пояснюється респондентами тим, що досі не відбулися зміни на краще, невірою в можливість подолати корупцію, недовірою до тих, хто здійснює реформи.

Якщо серед громадян, опитаних за загальнонаціональною вибіркою, переважна більшість опитаних вважають, що сьогодні судді в Україні не є незалежними, то серед опитаних на виході з судів думки з цього питання (тобто ті, хто вважає і не вважає їх незалежними) розділилися практично порівну.

Громадяни України частіше вважають неналежним стан виконання рішень судів.

Оцінюючи можливу роль представників громадського сектору при проведенні кваліфікаційного оцінювання та конкурсних процедур щодо суддів, відносна більшість респондентів висловлюють думку, що вони повинні відігравати допоміжну роль.

Відповідаючи на питання, які ще зміни в законодавстві необхідно зробити для успішного проведення судової реформи, переважна більшість респондентів вважають необхідним реформування прокуратури, органів досудового слідства, правничої освіти, адвокатури, запровадження єдиних стандартів правничої професії.

Найчастіше громадяни, вважають, що успішність судової реформи залежить від комплексного впливу низки чинників: суспільно-політичних змін, системної реформи органів державної влади, виконання судових рішень, зміни правосвідомості громадян, реформи органів правопорядку, реформи прокуратури та адвокатури.

Оскільки більшість громадян не мають особистого досвіду спілкування з судами і визначають своє ставлення до судової системи на підставі чужого досвіду або інформації в ЗМІ, ставлення населення в цілому до судової системи є негативним, а рівень довіри є одним з найнижчих серед державних та соціальних інституцій. Проте рівень довіри громадян, які мають власний нещодавній досвід спілкування з судами є значно вищим. Більше того, баланс довіри з боку цих громадян до місцевих судів та судової системи в цілому є позитивним, тобто число тих, хто довіряє судам є вищим, ніж число тих, хто не довіряє.

Але є ряд питань у діяльності українських судів, до яких негативно ставляться як населення в цілому, так і громадяни, які мали нещодавній особистий досвід спілкування з українськими судами. Зокрема опитані схильні вважати, що суди частіше стають на бік заможних громадян, органів влади та їх представників у спорах зі звичайними громадянами. Переважна більшість громадян вважають, що громадянин України має вищі шанси отримати справедливе рішення у Європейському суді з прав людини, ніж в українському суді. Переважна більшість з тих, хто так вважає вказали на вищий рівень незалежності та об'єктивності суддів.

Тобто, високий рівень негативного ставлення до судів значною мірою формується двома чинниками: негативним інформаційним полем та чинником фінансово-політичного впливу на суддів. Результати дослідження показали, що вплив першого чинника досить ефективно усувається при спілкуванні громадян з судами. Вплив другого чинника можна зменшити запроваджуючи заходи для підвищення реальної незалежності суддів.

Громадяни переважно позитивно ставляться до окремих кроків, які здійснюються або плануються в ході судової реформи. Проте вплив судової реформи на загальне ставлення громадян до судової системи є вкрай незначним, а подекуди й відсутнім.

Дослідження проведено соціологічною службою Центру Разумкова з 7 по 14 лютого 2019 року в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Опитано 2016 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки – 2,3%.